

VIKERKAAR

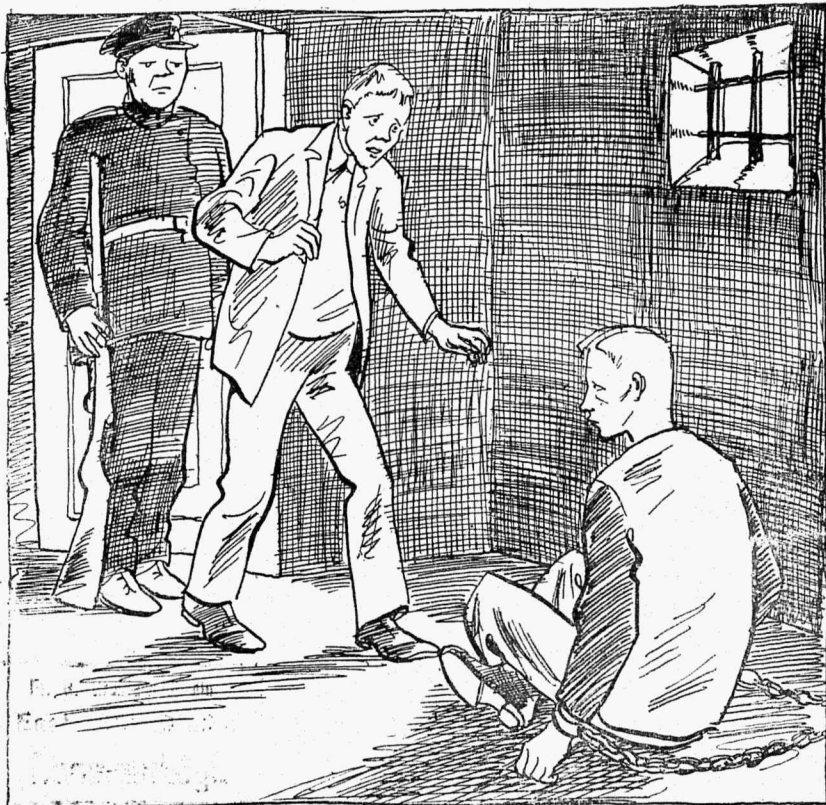
EESTI NOORSOO RAAMAT-AJAKIRI

VII AASTARÄIK

Nr. 25

TOIMETAJA
M. NURMIK

Nr. 25

SP, 2-983

Aleksis Kivi

Kodu ja ahelad

TÖÖKOOL — TALLINNAS

Kodu ja ahelad.

Aleksis Kivi idüll. Illustratsioonid R. Tiitus'elt.

Metsas kivisel raismikul seisab väike uudistalu. Sellest edela pool näeme nägusal päevapoolsel rannikul rohetavaid põlde, põldude taga niite; majast põhja poole tõuseb kõrge hall mägi, mille harjal kasvab mõni madal kidur mänd.

On ilus jaanikuu pühapäeva õhtupoolik. Heledasti paisab päike läänetaevas, lähenedes metsade piirdele. Mäel näeme kaht meest. Need on isa, kes selle uudistalu siia metsikusse kõrvelaande on asutanud, ja poeg, praegune peremees. Rõõmsal näol vaatavad nad loodust, mis nende ees seisab kõige toredamas suveehtes.

„Poeg“, algas isa, „sina oled õnnelik; karske oled sa kehalt ja meelelt; sul on noor armas naine, keda praegu näen siit otse üle niidu koju kõndivat; sa oled terve, tugeva ja ilusa lapse isa. Vaba mehena asud sa oma talus, mille pinnalt sind keegi ei saa ära ajada. Ja vaata, kuidas niidud haljendavad ja kui lopsakas oras tänavugi su põldudel lainetab. Poeg, pane tähele seda õnne!“

„Kõige sellega olen rahul, isa, kuid palju parem oleks ja palju muretumalt elaksin siin, kui Raendiku, see naaber-talu säääl, mis pea ära müüakse, minu kätte langeks ja ma selle oma kohaga võiksin ühte liita. Mõte, et see varsti mõne teise omaks võiks saada, ajab tihti une silmist.“ Nii lausus noor peremees Eerik oma vanale isale.

„Näen, et sa ei oska veel lugu pidada rahuliku õnne kallist väärtusest. See pole ka ime: sul on ju must ja hirmus õnnetus alles tundmata. Sa oled küll õppinud tundma rasket tööd ja vaeva ning sellest tublisti jagu saanud, kuid õnnetuse hõlm ei ole sind veel kunagi kaisutanud, selle eest kaitsku ka taevas!“

„Oma õnnega olen täiesti rahul, nagu ma juba ütlesin; siin, kus teile küllalt on olnud, olgu ka mulle ja kogu mu perele.“

„Hää küll! Aga pea meeles; homme tuleb sul linna minna; seepärast ruttame nüüd koju koormat valmis panema.“

Nii vestlesid isa ja poeg mäel mahedas suviõhtuses õhus ja tõttasid siis kodu poole. Kodu rohelist põllupeenart mööda kõndis Eeriku noor valvakate juustega naine; sügav vagadus ja rahu heljus ta näol. Tütarlaps tõttas talle väikese lapséga vastu. See oli Eeriku ja ta naise esimene armastuse villi. Ema võttis lapse sülle, istus õue, toominga alla, vaatas säravail silmil lapse pääle ja pakkus talle rinda. Siin istus õnnelik ema seni, kui kari ammudes ja kellade kõlinal mööda tanumit kodule lähenes: õueväravas seisid nüüd ka isa ja poeg. Naine teretas meest rõõmsa naeratusega, kusjuures ta last hellalt vastu rinda surus.

Isa ja poeg on koorma päälepanemisega kibedasti töös. Kirvehoobid kostavad kaugele ja kõite sidumine viidab aega. Toas paneb perenaine teenijatega perele toitu lauale ja seab leivakotti oma armsale mehele, kes homme teele peab minema. Valge männilaua ümber istub terve pere; niipea, kui õhtusöök on ära peetud, ruttavad kõik unerahule. Vaikus valitseb toas ja väljas suve-ööl. —

Eerik sõitis linna, kaup läks õnneks, viimati juhtus ta rõõmsate seltsilistega kokku. Nendega ühes leiame ta kaardilauas istumast. Seltsi hulgas juhtus olema üks osav kaardimängija, kes oli ka suur petis. Ta katsus ka sel korral oma kunstiosavuse läbi võitu saada. Kurjus ja õelus olid jätnud oma jäljed, ta laubale aga siiski paistis ta näost midagi, mis võis tunnistada, et tal ka ikka veel ristiverd südames on. Ka siin hakkas ta tarvitama oma kavalat osavust. Sellest sai aga Eerik õigel ajal aru, läks vihaseks, kargas petise kallale nagu kull ja andis talle hää keretäie, mida see kaua võis mäletada.

Lühikese aja järele teatas petis kunstnik, et ta taskukell on kadunud; järgnes üldine läbiotsimine ja kaotatud kell leiti Eeriku taskust. Kõik koosviibijad vaatasid imestades Eeriku otsa; ta ise oli ka nõnda ehmunud, et ei saanud hulgal ajal sõnagi suust. Viimati toibus ta jälle ja vandus Kõigevägevama nimel, et ta mitte ei tea, kuidas see kell ta tasku on saanud, aga see ei aidanud. Ta võeti kinni ja viidi tagasi linna. Külmavärin läbistas ta keha, kui ta nägi musta hirmust vangihooone ust, mis praegu avati. Pea istus ta vangiuurkas lavatsil, jalad raudus ja mitmesugused mõtted käisid meelest läbi, kuni

ta väsis ja magama uinus. Aga palju koledam oli veel, kui ta öösi unest ärkas. Külmad rauad jalus, akna ees tugevad trellid, mis kõvasti kinnitatud, ja hoones haudpimedus, kõik see pani süütu vangi südame hirmust värisema. Talle meenus kodu kivisel raismikul lihavate viljapõldude ja roheliste metsadega. Talle meenusid ilus, armas naine, väike laps ja vana jumalakartlik isa, ja kuumad silmapisarad tilkusid alla mööda palgeid. Hirmus on see seisukord sellele, kes on vagusas metsas mõne paari inimese silma all vaba looduse rüpes sündinud, kasvanud ja meheks saanud ja korraga on talt vabadus riisunud, armsa ema rõõmsa näo asemel näeb ta ainult vangihoidja jääkülma pilku, vaba looduse asemel peab istuma külmade kivimüüride vahel. Nii hale oli Eeriku praegune osa.

Valus oli ka silmapilk, kui teade Eeriku üle koju jõudis. See oli käteringutamine, kaebamise ja nutu silmapilk. Liikumatult istus vana hallpää isa laua otsas, ainult märgadest silmadest ja liikuvaist huulist võis näha, kui hirmsasti ta süda valu pärast vaevles. Kuid mure ja vaev olid ta vaese minia hoopis maha surunud, koormatud südamega kiskus ta oma kollakaid juukseid, päevavalgus oli ta silmis muutunud koledaks pimeduseks. Viimati meenus talle ta väike armas lapsuke, ta kiskus selle oma sülle, surus vastu rinda ja siis hakkas hirmus torm ta rinnas vaikima ja seni tagasihoitud silmapisarad voolasid nüüd mööda kahvatanud palgeid alla.

Mitu päeva kuuldi Uuetalu toas vaid ohkamist ja nähti vaid nutust punaseid nägusid, aga viimati valitses toas tasane, hääletu mure. Kustuva lootuse leek paistis selle talu elanike silmist, selle lootuse leek, mida meie musta mulla alt ootame. Õnnelik see, kes oma pääd võib peita, selle hõlma alla, kes on meie kõikide Isa, tema võib kanda meie kõikide mured.

Kaks nädalat on möödunud. Talu noor perenaine läheb linna vangisattunud meest vaatama, aga neid ei lasta kokku ja nad ei saa teineteisega sõnakestki rääkida. Sõnalausumata ja koormatud südamega pöörab naine jälle kodu poole; enne vangikojast lahkumist saadab ta aga oma armsale mehele vahi läbi väikese kimbukese toidupoolist, mille ta oma mehe jaoks oli valmistanud. —

Ilus heinakuu õhtu. Eerik istub sügavaisse mõtteisse

vajunult poolpimedas vanglas lavatsil. Homme on päev, kus ta kohtu ette peab minema, et sääl oma otsust kuulda. Ta teab seda, et tema juurest leitud kell kellegi teise käe läbi tema tasku on pistetud, aga ta teab ka, et tema kohta niisugune otsus tehakse, nagu see kõige mustema pettuse kohane on, ja see pistab talle kui noaga südamesse. Mõte, et teda süütult vargaks ja petiseks peetakse, ja et tal milgi kombel ei ole võimalik oma süütust ilmsiks teha, see mõte närib kui uss ta südames. Aga Eerikut trööstib ainult see tundmus, et ta teab, et ta on taevase Isa ees süütu. Nii mõtetes istudes meenub talle kallis kodu kivisel raismikul; ta hakkab õhtupalvet pidama, ta teeb seda härdamini kui kunagi enne; paludes jääb ta rahulikult magama.

Ta nägi und, et ta on jälle vaba. Ta nägi metsa oma kalli kodu ümber, kuidas see vagusasti tuules liikus; ta nägi sinetavat vetepinda, kuulis koskede kohinat ja kõik see oli talle armas. Ta ärkas, kargas asemelt aga — oh häda! — külmad ahelad kõlisesid jalgade küljes. Ta silmad pöörlesid, hirmsasti väänlesid huuled, ta pigistas käed kõvasti vastu laupa ja vajus kui maharaiutud puu jälle asemele tagasi. Ta magas veel ühe hetke, tõusis siis uuesti, riietus ja hakkas end kohtu vastu valmistama. Kõrraga kuulis ta ukse taga samme, raske rauduks avati, vangihoidja ja temaga ühes petis kaardimängija astusid sisse. Seda nähes kohmetas Eerik, kuid veel enam kohmetas ta, kui vihamees äkki ta jalge ette heitis ja ütles:

„Jäta vangirauad, mees, nüüd on minu kord neid kanda. Sina oled süütu, kuid mina olen täis kurjust. Võta ahelad ja anna nad mulle, mina kannan neid rõõmuga süü pärast.“

„Mis sa tahad? Seleta!“ nõudis Eerik.

„Kuule mind: Mina ise olin see, kes kella sinu tasku pani. Sina oled süütu. Ja nüüd nea mind, kes ma juba enne olen äraneetud. Sina oled süütu!“

Vangihoidja kostis: „Sedasama on ta ka kohtule ütelnud tunnistajate kuuldes. Sina oled vaba ja mind on kästud sind ahelaist vabastada. Siia tangid ja vasar!“

Nüüd hüüdis Eerik: „Taevas ise astugu alla pimeduse riiki ja teatagu õnnetule hingele; nüüd on leppimise- ja

rõõmupäev, sest kõik on andeks antud. Mis sa oled teinud, mees?”

„Pimeduse tööd!“

„Aga küll ma olen nüüd õnnelik! Varsti olen jälle oma armsa perekonna juures.“

„Taevas ise kuulutati ta süütust kogu maailmale ja pesku puhtaks ta au, mis minu süü läbi on määratud!“ Nii kõneles langenud mees.

„Pea näen ma koduseid armsaid metsi, põlde ja niite lihase silmaga. Kõik see on nüüd tõesti nõnda sündinud, nagu ma seda unes nägin. See oli taevalik uni. Sa oled siis kõik üles tunnistanud, mees? Mis sundis sind seda tegema?“

„Hirmus sisetunde piin. Süütu kannataja! kas sa võid mulle veel andeks anda?“

„Kõik, kõik — südame põhjast. Oleks mul veel enam sinule anda, siis teeksin seda häämeelega. Mul jääb siia mõni leib järele, mis minu armas naine mulle tõi, need olgu sinu pärandus.“

„Neid sa vajad ise teekostiks.“

„Mind ootab teeleib kodu, ennem ei pista ma teragi suhu. Ma näen juba hommiku kodus karja metsaajamist. Võta vastu, mees, ehk teda siin küll vähepoole on. Võta vastu, ma annan selle sulle häast südamest.“

„Ma ei leia tänamiseks sõnu, kiidetud olgu Jumal, et mind seda pimedust laskis näha, kus sina süütult pidid kannatama. Tulge, külmad ja kaunid ahelad ja olge kui kosutav õli mu põlevaile südamehaavadele!“

Nii kõnelesid nad kahekesi ja see kõne tungis vangihoidjagi külma ja kalki südamesse. Tema tegi, mis kästus, päästis süütu mehe ahelaist, ja nagu janune põder jooksis Eerik linnast välja. Aga selle teise jalge ümber pani ta kõlisevad ahelad ja kolinal vajus jälle vangla raske rauduks kinni.

Ägedasti kõrvetab suvine keskpäeva päike. Piki liivast ja tolmust teed tõttab Eerik kiirel sammul kodu poole. Tal ei ole aega puhata ja ta ei tunne ka väsimust; mahe suvine tuul kosutab rinda. Saabub õhtu, rändaja põikab teeäärsesse tallu sisse, siin saab ta kahe lapsepõlve sõbraga kokku. Neil oli juba Eeriku õnnelik vabakslaskmine ja ka süütus teada.

Rõõmsasti tervitavad nad oma kasuvenda ja pakuvad talle õlut ja viina. Aga Eerik ei läbe puhata, haarab laualt taari-toobi, joob selle rutuga karastuseks tühjaks ja tõttab jälle edasi,

Õõ on käes. Eerik astub juba piki oma heinamaad edasi; nüüd jõuab ta teele, mis kodu õue viib, kõikjal valitseb rahu, ainult rukkiräägu kähisev hääl kuulub valmivast rukkist. Nüüd seisab ta juba kodu rohelisel õuel, vaatab hooneid, puid ja kive ja kõik näib talle nii armas olevat. Nüüd kuuleb ta aida alt tasast urinat. See on tema oma koer, see tunneb peagi oma peremehe, ei ärata haukumisega rahulisti puhkavat pererahvast, vaid vingub ja hüppab rõõmsasti peremehe ümber. Eerik tõttab toa akna alla, vaatab hinge pidades tупpa, kus

kõik rahulisti puhkavad. Tagaseinas näeb ta oma halli päega isa sügavasti magavat, teises süngis, laps käsivarrel, magab ta naine — valge ja ilus kui ööroos. Ta ei taha neid äratada,

vaid ta katsub neid nägematuna vaadata ja parajat hetke oodata. Kaua vaatas ta veel läbi akna tuppa ja kaunis oli see rahulik pilt vaikel suveööl. Viimati läks ta rõõmsa koera saatel aeda loomi vaatama, kes puhkasid lausa taeva all. Ta naeris väikese härgvasika üle, kes talle vastu tuli, tõsiselt otsa vaatas, pääd raputas ja puhkima hakkas, korraga pani ta aga jooksu, pääsukeste sidinast ehmunud, kes endid katuse veere all pesas liigutasid ja sagistasid. Siit ruttas ta mäe poole, istus mäeharjale männikännule, hallis ööpimeduses. Aga rahulisti puhkav loodus mõjus ka viimati väsinud teekäijale, ja ta jäi kännu otsa raskesti magama.

Hommik on käes, majarahvas tõuseb üles ja hakkab tööle, kõik panevad aga imestades koera tähele, sest see on täna eriti rõõmus, jookseb, hüppab ümber ja liputab saba, aga keegi ei tea, millest tal nii häameel on.

Korraga kuulduv tänavalt kõva vankri mürin. Need kaks linnast tulijat, keda Eerik teeveeres talus kohtas, olid nõuks võtnud vangist pääsnud sõpra ta oma kodus vaatama tulla ja rõõmupäeva pühitseda. Nad ajavad sõiduga väravast õue, rõõmsasti hüüdes: „Eerik! Kus on Eerik?“ Eeriku naine, kes parajasti õues, kohmetab esiteks, toibub aga pea, astub võõraste poole ja vastab:

„Mis tähendab see pilkamine? Miks otsite teda siit, kui te teate, et tema, jalad raudus, vangis kinni istub?“

„Naine, karda Jumalat, sina valetad. Ähelad ja vangihooned on ta maha jätnud nagu madu oma kesta. Poiss on vaba, vaba kui part laial merel, kui pääsuke õhus. Kas teda siis juba kodus ei ole?“

„Taeva Jumal! kas sa, mees, räägid tõtt, või tahad sa ainult hirmsat nalja heita?“

„Kui ma mitte tõtt ei peaks rääkima, siis kasvagu mul või suu kinni. Aga ma kuulutan tõtt ja seepärast olgu mu suu lahti kui pahmast tallaval härjal. Jumal anna mulle nüüd Piileami kõne võimu, ma toidaksin siin sel kaunil hommikutunnil oma pääd! Nii sina, Eeriku kaunis lilleke, nüüd hiilaku õrn hommikune kaste su põsil! Minagi nutan rõõmust, ja see minu sõber sääl samuti. Nii, vaba on sinu mees. Süütult heideti ta vangitorni, kuid süütus tuli päevavalgele ja ta kõnib nüüd koduteed, seda teame kindlasti. Tont võtku! kui ta

nüüd endale raha ei muretse, siis saab ta küll minu käest õieti mööda kõrvu! Kaup oli alguses halb, aga läks paremaks ja sellepärast jooime ka täna tublid liigid. Aga mis see on! poiss istub ju säääl männi kännul ja tukub."

Naine vaatas mäe poole ja nägi säääl meest hommikuse päeva paistel magavat. Nüüd surus ta käed oma rinna vastu, toetas end tugeva tamme najale ja hüüdis: „Hing jääb mul rinnus kinni! Oh, mina vaene naine, kus olen ma murelikult ööpimeduses käinud! Aga pimedus kadus ja rind hakkas jälle uuesti paisuma. Oh mina õnnelik! Tema on olnud mu südamevalgus ja nüüd on ta mulle jälle kui koidutäht ilmunud!“ Nõnda kõneles ta nagu oleks ta pääst segane. Korraga jooksis ta õuest välja ja ruttas üles mäe poole. Hallpää isa seisis juba säääl ja vaatas läikivail silmil magaja otsa. Siis lasksid mõlemad põlvili, panid käed magaja õlale ja korraga kõlas ilus hommikulaul nende suust. Magaja kõrvu kostis esiteks laul, nagu oleks kuski kaugel tasa mängitud, aga laul läks aegajalt valjemaks ja viimati ärkas ta unest. Esiteks ei saanud ta uniseid silmi hõõrudes aru, mis see tähendab, aga peagi oli uni kadunud ja ta ootas vagusasti kuni laulu lõpuni ja vahtis teravalt üles taeva poole. Vabastatud vangil silmad särasid kui kaks hiilgavat tähte ja rõõmupisarad langesid palgeid mööda alla. Ka naise ja isa silmad niiskused, aga armsasti ja õrnalt helises laul ja kaugelt metsast kuuldus kaja. Laul lõppes ja hellalt tõmbas mees oma naise ja poeg isa kaissu. Viimaks sammusid nad koos mäest alla kodu poole.

Aga kaks külameest magasid magusasti õues rohelisel murul, pääd koos; väsinuid lasti rahus puhata; rõõmus seltskond astus tuppa. Kas võis see kaunis hommikutund kunagi neil meelest minna?

Kuningas oma kuldkrooni kandes, võitja sõjapäälilik ei või kunagi olla nii rõõmus, kui Uuetalu rahvas täna hommikul. Vanaisa istus laua otsas ja luges lauluraamatut, noor naine valmistas perele hommikusööki, tihti mehe otsa vaadates, kes, väike laps süles, akna all istus ja hoolega isa lugemist kuulas. Talu ustav koergi võttis sellest suurest rõõmust osa, et ta ühe juurest teise juure käis, saba liputas ja kõigile rõõmsasti otsa vahtis.

Seiklus Lapi tundureis.

Kari Vallio. Illustreerinud R. Koivu.

Asko, Raudjärve lapiküla toredaim poiss, kihutas oma põdrakelgus „Lapi väravast“ Tornio järve poole. Vägevate sammastena tõusid metsikud mäed Tšuonatšokko ja Nissontšokko mõlemal pool kitsast orgu, mida mööda tundurite elanikud matkasid, kui tulid lõunast kalarikka järve aardeid maksustama.

Mäerinnak laskus laugena alla järve tasasele legendikule, mille ümber asus tundur-tunduri kõrval. Kõikjal paistis neid teravaid koonuseid ja munakujulisi künkaid ning noatera-seljandikke. Need näisid uinuvat valge vaiba all, kuid Asko teadis, et nad sugugi polnud elutuks kangestunud. Mõnikord võisid nad ärgata ja lasta kuulda tumedat urinat, nagu karu, kui tullakse selle talveund segama. Ja mõnikord nad väristasid endid, nagu tahtes end vabastada une-uimast ja raputasid õlgadelt maha vägevaid lumemägesid, mille ette polnud inimlapsel hää sattuda.

Hei, kuidas põdrakelk mäest alla lendas! Lumi sihises selle all kui keev vesi, põdra jalad plaksusid kiires taktis ja kuljuste kõlin kaikus kaugele.

Pääkohal kummus tume taevas, kus tähed nagu kuldliitrid särasid. Tunduri takka kobis esile suur punane kuu, upitas end ikka kõrgemale ning pääsis viimaks mäetipule. Ta näis sinna hetkeks peatuvat, nagu aru pidades, mis teed nüüd edasi minna: kas heita end õhku ujuma või astuda edasi mägiharja mööda? Asko meelest see tundus hirmus naljakas niisugune nõutult seismine sääil terava seljandiku harjal. Ta meele tärkas vallatu mõte. Mis oleks, kui ta sääil libedal jääliustikul äkki libisema hakkaks? Siis ta läheks veerdes järsust mäest alla, keerutaks punase kettana piki tunduri rinnakut, nii et paenukad lööksid selle küljest särinal sädemeid. Ja järvele jõudnud, kukuks ta viimaks küljeli ega suudakski tõusta enam taevale kumama. Sääilt ta korjaks selle oma saani ja viiks Marjale säärase iluasja, et poleks niisugust olnud Lapi rikkaimalgi neiu.

Kaugel järve läänesopis vilkus punane silm. See pidi olema vist lõkketuli Polnolahe lapikülas, kuhu ta parajasti

matkas. Sää! ootas teda soe koda ja igasugused põdralihast maiusroad tervituseks. Mõnigi soe käsi ta kätt pigistaks, ja rõõmsamana kõigist Marja, tunduri uhke lill, astuks talle vastu. Nii olid vanemad juba aastate eest otsustanud, et Askost ja Marjast saab paar. Ja ise nad ka midagi hardamini ei soovinud, ootasid vaid kannatamatult, et jõuaks pea see aeg, kus nad võiksid asuda oma ühist kodu rajama.

Ja nüüd oli Asko minemas oma mõrsjat tervitama. See-pärast oli ta meel nii kerge, seepärast pidi ta aegajalt sundima oma nobedat põtra ikka kiiremale sõidule. Ja nähes kaugel vilkuva lõkketule sõbraliku punasilma, tundis Asko olevat oma südame nii tulvil, et ei saanud seda muidu kergendada, kui puhkes laulma. Nii laulis Asko, Raudjärve laplasnooruk, liugudes piki rinnakut alla Tornio järve jääle:

„Hei, põder, jõua,
tuulena sõua!
Lõbus on hangedel liuelda.
Meel on range,
hoog on vinge,
tunduri lontrused järele ei saa.

Hei, põder, hüppa,
Marja juure lippa!
Polno tulukesed vilguvad.
Silme sädelusi,
huulte puudutusi
sää! sina, Asko, tervituseks saad.

„Mis imet see sää! järve pool nõnda heliseb?“ küsis unine urisev hääl, mis kaikus nagu sügavast tunduri südamest.

„Kõrvus kiliseb ja heliseb, kilksub ja kelksub. Kes siin Lapi öös rõõmupillerkaari peab?“ põristas teine hääl eelmise takka.

Üks urises siin, teine sää!, ja üks hääl teise järel päris selle tundmatuma rõõmu põhjust.

„Vaadake enam sinna ranna poole, kust hääl kostab!“ andis Porsotšokko, püstipäine tundur, nõu Someslakeale, Palimtšokkole, Nisontšokkole ja Tšuonatšokkole, kes vennasrühmana seisid reas järve läheduses.

„Keegi libises just praegu siit mööda, kutistades mu külge,“ lausus Nisontšokko. „See oli nagu põdrakelk. Näe,

sääl ta libisebki edasi, nagu mingi hall vari hangel. Mis ep ole ikka Raudjärve Asko — see on siit mitu korda mööda matkand, küll põdral kihutades, küll suuskadel suhistades.“

„Nii see on,“ tõendas Tšuonatšokko, Lapi värava teine valvur. „Tunnen selle laulu juba ammust ajast. Küllap ta jälle on sinna Polno poole minemas, et sest tüdrukust nõnda lõõritab.“

„Raudjärve Asko poiss!“ hüüdsid tundurid talle takka järele.

„Raudjärve Asko poiss!“ kaikus ühest mäeseinast teise. Ja kõla kadus ikka kaugemale, kuni ulatus viimaks penikoorimate taha Kebnekaisse taadi kõrvu, kes teistest vanemana ja kogukamana pääd tõstis üle kõigi hõimlaste.

„Käsutage poiss minu jutule!“ komandas tunduri-vanake. „Viisteist talve juba poiss vana, ja pole lontrus käind veel taati tervitamas. Saatke see nadikael siia!“

„Kuule, poiss, Kebnekaisse kutsub sind!“ sosistasid tunduri vennaksed lapolasele. „Tule silmapilk taadi jutule, muidu sul läheb kehvasti,“ andsid nad nõu. „Polnos jõuad teinekordki ära käia.“

Kuid Asko ei kuulanud tundurite käske ega nõuandeid, vaid laskis aga heleda häälega oma laulu ja lähenes jõudsasti järve teisele rannale, kust tee läks põiki üle seljandiku otse läände.

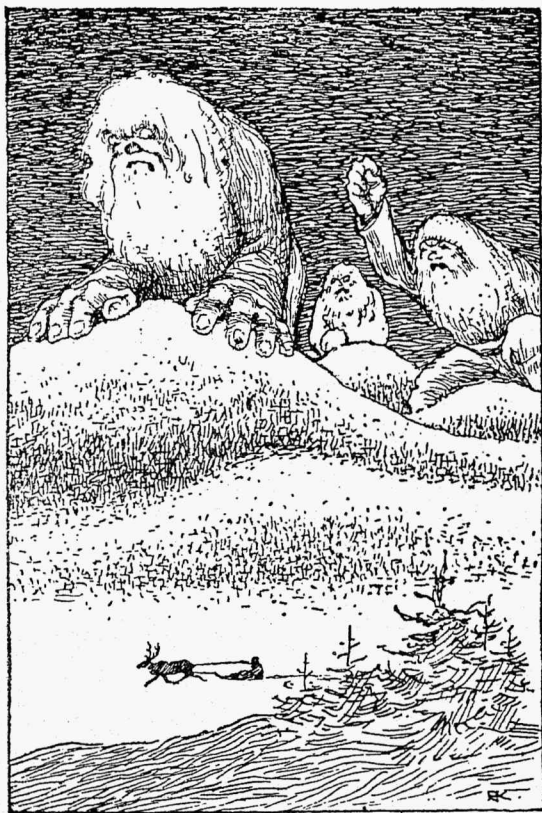
„Ei hooli lapi poiss sinu käsust,“ kaebasid lähemad tundurid Kebnekaissele, kes ootas kärsituna kaugemal. „Ikka samas sihis laseb võrukael edasi.“

„Mina tahan seda põikpääd õpetada!“ kisendas tunduri-taat. „Vägisi peab tulema, kui ma teda näha tahan. Hei, poisid, tööle — ajage ta siia ja eht Lapi vutiga!“

Kebnekaisse kohal juhtus pilv aeglaselt purjetama, kandes parajasti rasket lumelaadungit. Tundur õiendas oma pika käe, tõmbas pilve alamale ja puhus selle tuiskama edasi järve poole. Teised mäed naersid valjusti, sest nüüd oli tulemas lõbus mäng. „Puhu siia! Ei, ei, siia! Laske tulla!“ hüüdsid nad üksteisele, punnitasid põski ja puhusid lumepilve ikka edasi. Valge tuulispääna lendas see kõrgete rinnakute vahelt läbi ja võimsad puhangud tõstsid maastki tihedat tuisku õhku,

nii et miljonid lumihelbeid ja tuhkiat puru lendas segi metsikus möllus.

„Ho-hoo! Hu-huu! Hi-hii!“ ulgusid tundurid punnis põsil. „Põr-r-gu see poiss — viu-ku-kuh! — Pingutage! Puhuge! Eksitage teelt!“

„mina tahan seda põikpään õpetada . . .“

Üks tundur teise järele peitus Asko silmist valgesse lumemöllu, tuul peksis teda igast küljest, ja tuisk ummistas silmad. Tuul rõhus nii tugevasti vastu suud, et mattis hingamise, ja hää kuivas kurku. Kuid ta kiirustas oma ergast põtra ega hädaldand põrmugi, sest see oli mitu korda ennemgi selle tee ära joosnud. Varsti oleksid nad juba keskel järve ning säält läheks tee otsekohe lahe sopi sihis.

Kuid tundurid ei loobund veel oma saagist. Neid vihas-
tas see, et väike inimlaps nende käest välja lipsab, ja ikka
paksemalt puhusid nad lume möllama.

„Siia, vennad, puhuge siia poole!“ kisendas Nuolja, kes
seisis üsna järve kaldal. „Mina lämmatan siit otsekohe vastu
ja sunnin kõrvale pöörduma.“

Ja Nuolja sai enda ette paksu lumipilve, tõmbas kopsud
hästi hinge täis ja lõõtsus siis vihaselt tulijaile vastu, nii et
põdergi pidi pöörduma, et jälle hinge sai tõmmata.

Mis suutis teha inimlaps, kui tundurid õieti vihastusid
ja hakkasid oma paha tuju näitama? Ei aidand siin tarkus
ega oskus, kui tuttavaist märkidest tihedas lumemöllus jälgegi
ei näinud. Pidi laskma ainult põdra vaistule; ehk leiab ta
tee välja hullemastki paigast.

Kuid nii metsikult möllasid tundurite rajutuuled, et
põdergi lõpuks suuna kaotas. Ja nii sattus Asko tuisusel
talveõhtul eksima orgude soppidesse. Mõnikord tundus, nagu
oleksid nad otse mäeseinast sisse sõitnud; vahel mindi samm-
sammult järsu kaljuseina kitsast serva mööda. Viimaks pea-
tusid nad sügavas lõhestikus, mis näis nagu hiigla noaga mäe
sisse lõigatud. Asko südant pitsitas hirm, sest ta ümber
kuuldus õudseid häali. Kuristikus vihises ja ohkas, ulus ja
undas — säääl olid öövaimud möllamas. Ta virgutas põtra,
kes ehmunult edasi pani traavima.

Äkki sattusid nad kuhugi pilkas-pimedasse koridori.
Asko oleks tahtnud tagasi pöörduda, kuid tundus nii, nagu
oleksid kollid sööstnud nende järele sisse, et takistada neid
põgenemast. Põder traavis edasi, ja saani õõtsumisest tundis
Asko, et koridor lookles vahel paremale, vahel pahemale
poole. Kuid ta pidas kõvasti saani servast kinni ja lootis,
et tark loom leiab pääsetee sest süngest paigast.

Ei kestnud kaua, kui koridor laienes avaraks koopaks,
kus valitses kahvatu hämarus. Vähehaaval harjus silm selle
kummalise valgusega, ja nüüd Asko märkas end sattunud
olevat jääsaali, mille katuses ja seintel kumas hämaraid jää-
küünlaid. Ümberringi liikus halle olendeid. Kaks neist tor-
mas käsitsi põdra kallale, haarates tugevasti sarvist, nii et see
ei pääsnud paigast liikuma.

Jäisel troonil istus valgehabemega vanake, kelle pääd

ehtis jäälustusist tehtud kroon, välkudes tuhandete kalliskividena.

„Tere tulemast minu lossi, inimlaps!“ kõneles vanake häälel, mis mürtsus ja paukus kui tulipakane. — „Olen kuningas Pakane, keda Lapi loomad küllalt tunnevad, kuigi nad mind veel oma silmaga pole näinud. Kui oled juba kord satund minu lossi, siis jääd siia ka igaveseks. Äga ära muretse, pojuke, häässe seltsi oled sattunud, sest vägev on selle lossi rahvas. Vaata pisut ringi! Sääl on Kahu, lisanimega Külmetis, mees pihkudelt nii tugev, et võib nendega maa kõvaks pigistada. See siin on Härm, meie suur kunstnik, kes maalib looduse meie maitse kohaseks, valgeks ja hõbedakarvaliseks. Siis näed siin neidude salga. See sääl on Hallatar, kelle hingamist lollid inimesed sõimanud mürgiseks. Äga kuidas meeldivad sulle õekesed Külmatar, kes tunduritel oma kaunist häält lasseb kõlada, ja Vilutar kelle palgeid ilustab kaunis sinine värv.“

Asko silmitses ringi ja nägi hulga pööritavaid olendeid, kes varjudena liikusid saani ümber. Kuidas ta kartis! Tundus, nagu hakkaks keha vähehaaval kangestuma ja veri soonetes tarduma.

„Näid olevat ergas poiss,“ jatkas kuningas Pakane oma kõnet, „ja seepärast annan sulle naiseks oma tütre Vilutare. Sa näidki talle päris hästi meeldivat — hoh-hoh-hoo!“ naeris vanamees.

Siis Asko tegi oma meele julgeks, sest ta mäletas oma töotust, mille oli annud Polnolahe noorele Marjale.

„Ei, nii see asi ei lähe!“ hüüatas ta. „Mul on juba kulakene inimmaailmas. Ta on mind oodanud mitu aastat ja ootab veelgi, kui ma ka sada aastat siin peaksin vangis olema. Sinu tütreist ma ei hooli ja sind ma ei karda, sest kui päike jälle tundurite takka tõuseb, siis on su võimul vististi lõpp.“

„Ära asjata looda!“ pahandas kuningas Pakane. „Siia mäe sisse päikese võim kunagi ei küüni, ja ei sa pääse meie käest ühegi nõuga. Kõige parem, kui sa hääga järele annad; muidu saad tunda, kuidas meie inimesed oskavad hammustada.“

Kahvatu Vilutar lähenes Askole hiilival sammul ja heitis käsivarred ta kaela ümber. Poisi meelest tundus, nagu oleks jäätav külmus ta keha raputanud ja hirmuga kargas ta neiust eemale.

„Või sel kombel kohtled sa minu tütart!“ karjus kuningas Pakane. „Küllap jõuad õppida paremaid kombeid, kui meie seltsis kauemini oled viibinud. Annan sulle tänase öö mõtleamiseks, siis peame pulmad, ja su põdrast saamegi toreда küpsise pulmaroaks. Viige poiss põdraga sinna kaugemale ja tõugake jäätürmi — ehk sääl tunded vähehaaval muutuvad.“

„Kahvatu Vilutar lähenes talle . . .“

Külmad luised käed talutasid Asko ühes põdra ja sõidukiga vähemasse koopasse, kus valitses pilkane pimedus ning igast küljest õhkus jäätavat külmust. Mis pidi nüüd ette võtma? Ei tahtnud ta kuidagi jääda igaveseks siia koleduste koopasse, oleks ta selle eest või kuninga tütre palgaks saanud. Tagasi inimmaailma ihkas ta meel, kus paistsid tähed, armas tulelõke

soendas ja sõbralikkude käte puudutus tundus südamliku paitusena.

Murelikult heitis ta käed põdra kaela ümber ja kaebas pisaraid valades:

„Oi, minu hää sõber, kuhu olemegi sattund! Siin tahavad nad mind vangis pidada, ja veel sindki, mu ainus seltsimees, ähvardavad tappa. Kuidas pääsesime ära koleda kuningas Pakase lossist?“

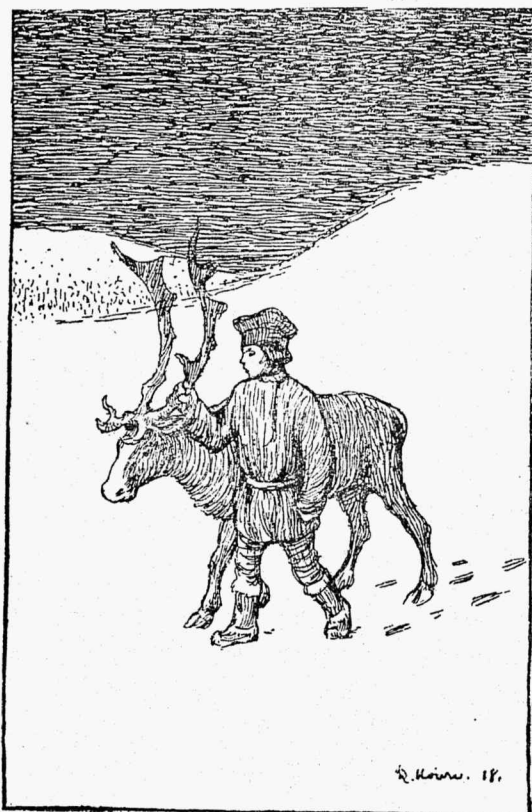

„karjudes tormasid varjud teed sulgema . . .“

Siis põder hakkas sõbralikult mäkerdama, ja oma imetuseks Asko kuulis selle hääle kõnelevat kui inimkeelel:

„Ära muretse, minu väike isand; küll mina tean nõu mis meid päästab. Kuningas Pakane kardab tuld, selle ees

on ta hoopis võimetu. Eks ole, sul on tuleraud kaasas? No hüva! Kõigepäält purustame saani, nii et saad relvaks tubli teiba pihku. Mässi selle ümber suur heinatuust, siis istud mu selga ja lööd rauaga tule heintesse. Kui need lõkkele löövad tormame täie traaviga välja kuningas Pakase lossist. Saame näha kas ta julgeb oma rahvaga meisse puutuda.“

„kaua pidi ta rändama oma põdraga . . .“

See nõu näis olevat Asko meelest hää, ja ta meisterdas endale saanijalasest tubli tulilondi. Siis kargas ta kapsti põdra selga ja lõi tulirauaga heinad põlema. Kui ta paar korda oma tulilonti õhus oli keerutanud, lõkatas see heledaks leegiks, mis teed selgesti valgustas. Teise käega haaras ta

tugevasti põdra sarvest kinni, ja samal silmapilgul tormas loom nagu välk edasi.

Oh, mis möll siis tõusis kuningas Pakase jääsaalis, kui vangid sellest läbi lendasid! Ulgudes ja karjudes tormasid varjud teed sulgema, kuid Asko keerutas kui pöörane oma lõkkavat relva, nii et nad hirmust ja valust kisendades kõrvale põgenesid. Vihase traaviga tormati edasi, ja taga mürtsus ja paukus, nagu oleks mägi ähvardand lõhkeda. Kuid põder pani hoogu juure, Asko hoidis tugevasti sarvest kinni, ja parajasti, kui heinatukk veel viimist korda loitis, avanes nende ees tunduriorg ja kõrguses säras tähtede lugematu hulk.

Lõõtsutades seisatus põder hangele, Asko hüppas ta seljast maha ja sammus oma sõidutaja kõrval, hoides ta sarvist kinni. Kärmosti sammus ta, ega usaldanud tagasigi vaadata, et mitte langeda kohutava tunduri nõiavõimu alla

Nii pääsis Asko, Raudjärve laplasnooruk, talve-ööl kuningas Pakase küüsis. Kaua pidi ta rändama oma põdraga, enne kui jõudis Polnolahe külla, ja peaaegu lõpuni oli kulanud ta jõud väsimusest ja külmast. Kuid sinna jõudnud, tundis ta olevat leidnud inimesi, kelle soe vastuvõtt peletas liikmeist viimasedki viluvärinad. Ja nautides Polnolahe maiusroogi jutustas Asko heleda lõkketule ääres oma kummalise jutu kuningas Pakase õudsest lossist, ja suuresti imetlesid hõimlased ja ülistasid vägimeelseks noorukit, kes nii kärmosti oli pääsnud mäe kohutavast vangikoopast.

Ei jäänud soojast ja võõrustamisest ilma tark põdergi, kelle abita noor isand veel praegugi istuks vangina külmas jääkoopas, kus päike iganes ei paista ega kuu kumenda.

Pasknäärid.

Mark Twain.

Teadagi kõnelevad kõik loomad üksteisega. Selles pole mingit kahtlust; kuid ma arvan, et on väga vähe inimesi, kes mõistavad nende keelt. Olen tunnud ainult üht meest, kes oskas seda. Tean, et oskas, sest ta ise jutustas mulle seda. See oli keskealine, lihtsüdamline kullakaevur, kes oli elanud

hää hulga aastaid üksildases Kalifornia kolkas, keset metsi ja mägesid, ning oli uurinud oma ainsate naabrite, loomade ja lindude kombeid, kuni arvas lõpuks, et võib täpsalt tõlkida iga märkuse, mis nad teevad. Ta nimi oli Jim Baker. Jim Bakeri arvates mõned loomad on väga piiratud haridusega ja tarvitavad ainult kõige lihtsamaid sõnu, vaevalt kuulduv neilt mõni võrdlus või mahlakam ütetus; kuna mõnedel teistel loomad on suur sõnavara ja peen keeletarvitamise oskus, mis alati nende käsutuseks valmis; järelikult, need loomad räägi-räägivad palju; nad armastavad seda; nad on teadlikud oma võimes ja „näitavad endid“ meeleldi. Baker ütles, et tema olevat pikaajaliste ja hoolikate vaatluste järele tulnud otsusele, et parimaiks kõnelejaiks lindude ja loomade hulgas tulevat pidada pasknääre. Ta jutustas:

„Pasknäär on arenenum kui iga teine loom. Tal on enam tujusid ja enam mitmesuguseid tundeid kui teistel olevustel; ja pidage meeles, mida pasknäär tunneb, seda ta oskab ka sõnus väljendada. Ja mitte paljas kõnekeeles, vaid võrises, läbi ja läbi raamatukeeles — ja võrdlustega ta oskab ka hiilata, otse hiilata! Ja mis puutub löögivalmis keeletarvitusse — noh, te pole veel näinud pasknääri, kes jääks sõna võlgu. Keegi pole seda näinud. Nad otse keevad tast välja. Ja veel: olen palju näinud, kuid ei ole maailmas näinud lindu, lehma või ükskõik keda, kes tarvitaks nii õiget keelt kui pasknäär. Võite ju öelda, et ka kass kõneleb õiget keelt. Hüva, see on õigus — kuid laske kass ärritub kord; laske ta kiskleb öösel teistega kuurikatusel karvade lennates, siis kuullete talt keelt, mis ajab lõuga krambi. Teadmatud inimesed mõtlevad, see olevat kisklevate kasside kisa, mis mõjub nii rõhuvalt, kuid see ei ole nõnda; see on nende halb keel, mis teeb südame pahaks. Pasknääri ma olen väga harva kuulnud halba keelt tarvitavat; ja kui nad seda teevad, siis häbenevad nagu inimenegi; on väga vagusi ja kaovad.

Võite ju nimetada pasknääri linnuks. Nojah, ta annab selle moe välja küll — on sulgedega kaetud ja ei kuulu ühtegi kogudusse; kuid teistest külgedest ta on niisama palju inimene kui teiegi.

Ja on veel üks asi, milles pasknäär on igast olevusest üle — näaklemises, kenas, läbi ja läbi mahlakas näaklemises. Jah,

härta, pasknäär oskab kõik, mida oskab inimene: pasknäär võib nutta, pasknäär võib naerda, ta võib häbi tunda, võib targutada, plaanitseda ja vaielda; pasknäär armastab keelt peksta, ta saab naljast aru ja mõistab, millal teeb rumaluse, niisama hästi kui teie või paremini. Noh, ja nüüd kuulame üht tõestisündinud lugu pasknäärdest.

„Parajasti sel ajal, kui hakkasin nende keelt natuke mõistma, siis juhtus väike lugu. Seitsme aasta eest siit kolis ära viimane inimene päale minu. Sää! ta maja seisab — tühi nagu ta siis jäi; laudkatusega palkmaja, üheainsa toaga, mitte rohkem! ilma laeta — sarikate ja põranda vahel ei ole midagi. Hüva, ühel pühapäeva hommikul me istume kassiga mu elamu ees, soojendame endid päikeses, vaatleme siniseid künkaid, kuulame lehtede üksildast sahinat puis ja mõtleme kodust kaugel Ühendriikidest, millest ma juba kolmteist aastat pole midagi kuulnud, — kui äkki pasknäär laskub selle maja katusele, tõru nokas ja ütleb: „Hallo, ma arvan, et sattusin mingi huvitava asja manu!“ Tõru kukkus tal kõnelemisel suust ja veeres katusele maha, kuid ta ei hoolinud sellest, vaid kõik ta mõtted olid leitud asja juures. See oli oksaauk katuses. Ta laskis pää küljeli, pigistas ühe silma kinni ja surus teise vastu auku, nagu haisuloom vahiks kruusi; siis vahkis oma heledate silmadega üles, viipas paar korda tiibadega ja ütles — see näeb välja nagu auk, see on asetatud nagu auk — võtaks mind see ja teine, kui ma ei usu, et see ongi auk!“

Siis ta kallutas pää alla ja vaatas veel kord; seekord vaatab otse rõõmsalt üles; viipab tiibade ja sabaga ja ütleb: „Oh, ei, see ei ole kehv asi, näib mulle! Mul on õnne, oo, see on väga kena auk!“ Ta lendas alla, otsis endise tõru kätte, viis ta üles ja laskis auku kukkuda; ta oli kõige õndsama naeratusega oma pääd tõstmas, kui äkki kangustus kuulvasse asendisse, ning see naeratus hakkas järk-järgult ta näolt kaduma, nagu hingeaur habemenoalt, ja kummaline üllatuseilme tuli selle asemele. Siis ta ütles: „Oo, ma ei kuulnud teda kukkuvat!“ Ta kummardas silma uuesti augu juure ja vaatas kaua; tõusis püsti ja raputas pääd; astus teispoole auku ja vaatas säält; raputas uuesti pääd. Nõnda ta uuris natuke aega, ning siis läks üksikasjades juure — kõndis ümber augu ja piilus igast kandist sinna sisse. Kõik asjata.

Siis võttis mõtiskleva asendi katuseharjal, sügas minuti aega parema jalaga oma lagipääd ja ütles lõpuks: „Hüva, kindel on, et see on minu jaoks liig palju; see peab olema hirmus sügav auk; igatahes pole mul aega siin ringi logelda, peab tööd tegema; ma arvan, et see on hää küllalt!“

Siis ta lendas ära, tõi uue tõru, laskis selle sisse kukkuda ja katsus silma kiiresti augu ligi panna, et näha, mis tõrust saab, kuid jäi hiljaks. Ta hoidis oma silma terve minuti sääl; siis tõusis, ohkas ja ütles: „Äraneetud, näib, et ma ei saa sellest aru; ükskõik, ma proovin uuesti. Ta tõi uue tõru ja tegi oma arust kõik, mis võimalik, et näha, mis tast saab, kuid jälle asjata. Ta ütles: „Nojah, ma iialgi ei ole veel sellist auku näinud; ma arvan, see on täiesti uus ort auke.“ Siis ta hakkas pööraseks minema. Ta kõndis katusel veidikese aega üles ja alla, raputades pääd ja pomisedes endamisi midagi; kuid tunded said kohe võidu, ta hakkas pääle ja kirus enda näost siniseks. Ma ei ole iialgi näinud et lind sellise väikese asja pärast vihastub. Olles lõpetanud, ta kõndis uuesti augu juure, vahtis pool minutit sinna sisse ja ütles siis: „Hüva, sa oled pikk auk, sügav auk ja vägev, omamoodi auk, kuid mina olen hakanud sind täitma, ja olgu ma neetud, kui ma seda ei tee, võtku see kas või sada aastat!“

Ning seda ütelnud, ta jätkas. Veel pole nähtud lindu sel kombel töötavat. Ta surus enda tööle nagu neeger, ja see, kuidas ta hiivas kahe ja poole tunni jooksul tõrusid sinna auku, on üks erutavamaid ja imestustäratavamaid vaatepilte, mida olen näinud. Ta ei vaadanud kordagi enam, vaid hiivas aina ja läks uue järele. Ja lõpuks ta ei suutnud enam tiibagi liigutada, nõnda oli jõud otsas. Ta tuleb nõretades alla, laseb oma tõru kukkuda ja ütleb: „Nüüd ma arvan, et olen su täis toppinud!“ Ja kummardub augu juure vaatama. Uskuge mind, pead uuesti tõstes ta oli vihast kahvatu. Ta ütles: „Olen nüüd siia kühveldanud niipalju tõrusid, et sellega võiks kolmkümmend aastat tervet perekonda toita, kuid olgu ma kahe minutiga muuseumis, kõht täis saepuru, kui ma näen ühegi tõru jälge siin!“

Tal oli veel parajasti niipalju jõudu, et suutis üles harjale ronida ja selja vastu korstent toetada, ning siis ta hakkas oma muljeid koguma ja pääd selgitama. Ma nägin kohe, et

see, mida enne pidasin ainult asjatundmatuseks kaevanduse-asjanduses, oli veel palju halvem, nagu ütleksite teie.

Teine pasknäär kuulis möödaminnes ta manamist ja peatus, et küsida mis lahti on. Kannataja jutustas talle terve loo ja ütles: „Noh, ja auk on säääl, ja, kui sa ei usu mind, siis mine vaata ise.“ See mees läkski ja vaatas; tuli tagasi ja ütles: „Kui palju sa sinna tassisid?“ „Mitte vähem kui kaks tonni,“ vastas kannataja. Teine pasknäär läks ja vaatas uuesti. Sa nähtavasti ei saanud selle asjaga hakkama, sellepärast ta tõstis kisa ja kolm pasknääri tulid veel lisaks. Nad kõik vaatlesid auku, nad kõik lasksid kannatajat oma lugu jutustada ja tõid samapalju puupäisi arvamusi kuuldavale nagu seda oleks teinud keskmine hulk inimesi.

Nad kutsusid veel rohkem pasknääre juure; siis veel ja veel, kuni üsna varsi terve see ümbruskond virvendas siniselt. Säääl neid pidi olema vähemalt viistuhat; ja sellist lõugamist, vaidlemist, kriiskamist ja kirumist pole mujal enne olnud. Iga pasknäär sellest jõugust pani oma silma augu juure ja avaldas ikka ogarama arvamuse saladuse kohta kui eelmine. Nad vaatlesid ka maja. Uks oli poolavatud, ja lõpuks üks pasknäär juhtus seda märkama ning vaatas sisse. Muidugi oli saladus jalamaid selge. Siin need tõrud olidki — üle terve põranda laiali pillatud. Ta laksutas tiibu ja tõstis kisa. „Tulge siia!“ ütles ta. „Tulge siia igaüks; võtaks mind, kui see narr pole tahtnud tervet maja tõrudega täita!“ Kõik nad tulid lärmates nagu sinine pilv, ja niipea kui üks oli morganud ust ja vaadanud sisse, oli talle paugupäält selge, milise mõttetüü ettevõttega oli tegelenud see esimene, ning igaüks kukkus naerust lämbudes seljali, ja järgmine pasknäär astus asemele, et teha nõndasamuti.

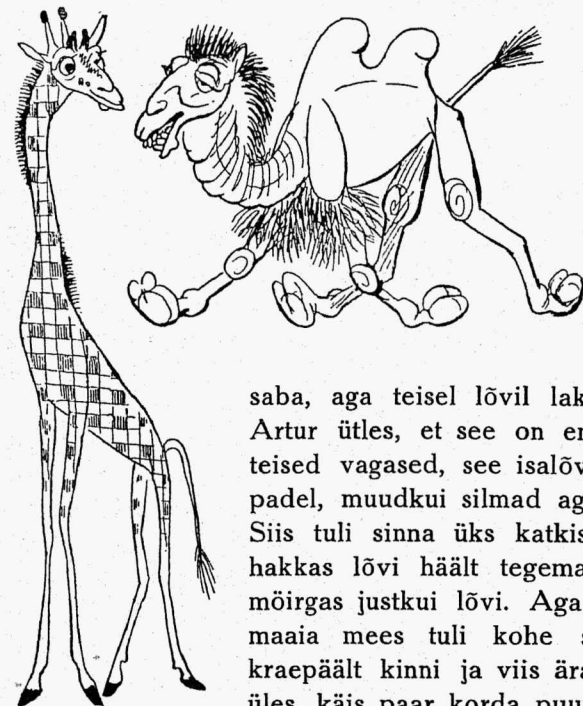
„Hää küll, härra, nad käratsesid terve tunni maja katusel ja ümbritsevail puil, ja irvitasid selle loo üle nagu inimesed. Ärgu mulle öeldagu, nagu pasknääril poleks meelt nalja jaoks, mina tean paremini. Ja mälu on tal. Järgmise kolme suve kestel nad tõid kõik Ühendriikide pasknääril siia, et need vaataksid sinna auku. Samuti toodi ka teisi linde. Ning need kõik taipasid asja naeruväärsust, väljaarvatud üks öökull, kes oli tulnud Uuelt-Šotimaalt, ning kes ütles, et ei nägevat selles midagi naljakat.

Vandismäe Endu kiri Onkel Jaagule.

Armas ristiätt!

Kas oled kunagi loomaaias käinud ja ninasarvikut ja teisi loomi näinud? Mina olen nüüd küll loomaaias käinud ja tean kõik võõramaa loomad ära. Kui pühade ajal Tallinnas onu pool võõrsil käisin, siis käisimegi loomaaias. Ega see päris aed ei ole, on kohe niisuke maja, kus paha hais ja võõramaa loomade puurid sees on. Ukse kõrval on üks naine, kes saia, õunu ja apelsine müüb. Säält võib igaüks osta ja kui tal endal kõht täis on, siis võõramaa loomadele anda.

Onu Artur on mitu korda loomaaias käinud ja on selle pääle uhke, nüüd olen mina ka käinud, aga uhke ei ole.

Kui meie loomaaeda jõudsimme, oli säääl juba palju rahvast, sest pühapäeval on piletihinnad odavamad.

Meie läksime kohe lõvipuuri juure. Oli suur kollane elukas, tore lakk ja pikk

saba, aga teisel lõvil lakka ei olnud. Onu Artur ütles, et see on emane. Esiteks olid teised vagased, see isalõvi magas, pää kappadel, muudkui silmad aga piilusid vähe. — Siis tuli sinna üks katkises riides poiss ja hakkas lõvi häält tegema. Jõllitas silmi ja mõirgas justkui lõvi. Aga seda ei tohi, loomaia mees tuli kohe sinna, võttis poisil kraepäält kinni ja viis ära. Aga lõvi ärkas üles, käis paar korda puuris ringi, pani paar

korda käpaga potsti vastu puuri varvaid, ajas lõuad laiali ja pistis mõirgama, nii et minul käisid judinad üle selja. Ega ma küll ei kartnud, aga vähe naljakas oli. Siis mõtlesin, et kui nüüd see loomaaed teistest inimestest tühi oleks, ainult Anna-tädi ja Kristjani-onu siin oleksid ja lõvi puurist välja pääseks... küll nad siis karjuksid. Ja kes teab, ehk lõvi murraks nad ära. Kes seda teab. Siis ei oleks mul nendega kunagi enam pahandusi. Ega ma küll Anna-tädile ja Kristjani-onule seda soovi, aga see mõte tuli küll pähe.

Siis läksime tiigripuuri juure. Tiigrid olid jälle justkui ilmatusuured kassid. Küll oleks naljakas, kui kassid ka nii suured oleksid. Kuidas siis onu kass ahjuauku mahuks nurru lõõma, ja hiired peaksid siis küll vasikasuurused olema.

Ahvipuuri ees oli kari poisse ja sääl sai kõiksugu naljalistus teine aga ühe oksa pääl, mis selletarvis kohe sinna oli pandud. Sääl oli ahvipoeg ka, otsis aga selle pääd ja mis leidis, selle pistis suhu. Kui ta jälle midagi leidis ja suhu pistis, siis hakkas terve see poistekamp laginal naerma. Siis ahv krimpsutas kangesti nägu, näitas keelt ja otsis jälle edasi. Mina viskasin puurivarvade vahelt talle ühe õuna. Tunnistas seda vähe aega, siis oli ta keksti maas ja — õun käes. Hüppas jälle oksale ja hakkas suud maigutades sööma, seemned sülitas turt-sudes suust välja ja ikka meie poole, vaata et sülitab sulle vastu nägu.

Ahvi puurist vähe maad eemal oli kangur. See oli ka naljakas, ei mina oleks uskunud, et nii suur on. Esimesed jalad

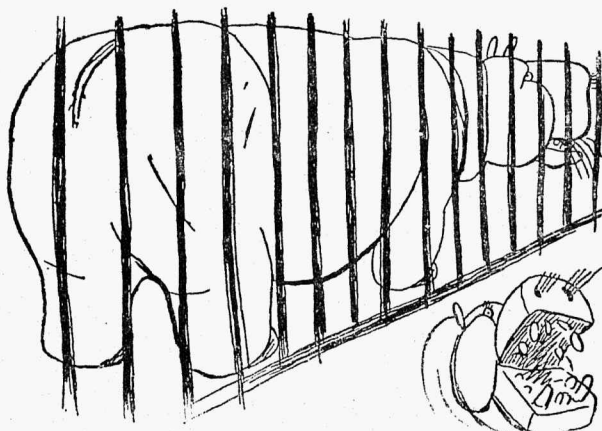
on lühikesed, justkui ei olekski tema omad, vaid väheks ajaks kellegi teise pisema looma käest võetud; tagumised jalad on jälle nii pikad, et ei mahtunud puuris neid sirgeks ajama, kõkerdas ja keksis niisama ümber. Kõige naljakam on tema saba, see on kole pikk ja ülevalt nii jäme kui palk, alt läheb küll peenemaks, aga mis see enam aitab. Kui keksib, siis toetab saba vastu maad.

Ja siis oli säääl veel palju võõramaa ja omamaa loomi. Vana mesikäpp pikutas puuripõrandal ega teinud meist väljagi. Mina seisin säääl tükk aega, et kas hakkab käppa imema, aga ei hakanud.

Säääl loomaia teises otsas, säääl taga oli elevandi puur. Selle ees oli ka palju rahvast. Sirutas londi üle puuri serva rahva hulka ja kobas sellega ringi. Kui temale õun anti siis võttis londi otsaga selle vastu, tegi londi kõveraks ja pistis suhu, mis temal on säälsamas londi all. Siis anti temale palju õunu ja saia, kõik sõi ära. Mina tahtsin proovida, kas elevant on nii tark loom, nagu meil koolis ikka räägiti, ja andsin talle ühe paberossi, kui londi jälle üle puuri serva sirutas. Minu kõrval kohe pani üks härra suitsu ja pillas ühe paberossi maha, oli «Shimmi» pabeross. Mina võtsin selle üles, andsin elevandi lonti, et kas sööb ära, või mis teeb. Ega mina ise oleks seda paberossi elevandile annudki, aga Artur hakkas pääle käima, et anna ja anna. Nii siis mina andsin. Võttis vastu küll, tõstis londi üles ka, aga suhu ei pannud. Hõõrus paberossi londi otsaga puruks, puistas tubaka maha, pärast viskas otsa ka maha. Siis sirutas londi jälle ruttu üle puuri ääre, haaras minu turjast kinni ja — tõstis üles. Mina pistsin karjuma, et nüüd pistab minu ka suhu ja sööb ära. Kõik rahvas kohkus ära ja pistis karjuma. Aga ei söönud ära, maha pani. Ja ei mitte oma puuri, vaid sinna teise puuri, mis säääl kõrval oli ja kus kedagi sees ei olnud. Mina jätsin kisa järele ja ootasin mis nüüd tuleb. Kus nüüd pistis rahvas naerma ja käsi plaksutama, et: „tulge vaa-dake väikest ninasarvikut.“ Mina mõtlesin, et mis nad naeravad, mis ninasarvik ma neile ikka olen. Katsusin käega nina, kas on sarv pääl, et ehk ei olnudki elevant, kes mu siia tõstis, oli mõni kuri nõid elevandi näol ja nõidus mulle sarve nina pääle. Ei olnud nina pääl miskit sarve, oli sile nagu ennegi. Aga tei-

sed naersid ikka edasi, mõni näitas näpuga, mõni kepiotsaga, ikka, et ninasarvik ja ninasarvik.

Siis tuli sinna see loomaaia mees, kes selle ulaka poisi lõvi puuri eest minema ajas, tegi puuri ukse lukust lahti ja lasi

mu välja. Nüüd sain aru küll, miks nad naersid ja mind ninasarvikuks hüüdsid — puuri küljes rippus suur silt: noor ninasarvik.

Nüüd mina tean küll, et elevant on tark loom, ega söö paberosse kui see ka „Shimmi“ peaks olema. Ja kirjutan sellest Sulle ka, armas ristiätt, et teaksid kui loomaaeda lähed, et sinuga niisugust äpardust ei juhtuks.

Pärast oli mul Arturiga veel väike õiendamine, sest tema päälekäimisel ma selle paberossi elevantile andsin.

Ja nüüd jääme jumalaga ja soovin Sulle palju tervist.

Vandismäe Endu.

≡ **Kass kadunud.** ≡

HÄ-VE illustratsioonid.

Väikeses onnis elasid kolm vana tädikest. Neil oli lemmik — kollane kass, lindiga. Kord kadus kass, otsiti, otsiti, kuid ei leitud.

Küll tädikesed kurvastasid, küll kaebasid. Mis ometi pääle hakata, kuidas leida kallis kass?

«Kirjutame uksele kuulutuse, lubame leidjale vaevatasu.»

Nad kinnitasid sedeli uksele: «Kass kadunud. Leidjale vaevatasuks kümme senti».

Lapsed läksid mööda tänavat, nägid sedelit, lugesid läbi. «O-ho, kümme senti. Lähme otsima, meie õues jookseb mingisugune kass.»

«Ma nägin meie õues kaht kassi.»

«Kaldal nägin kassi konni püüdvat.»

Lapsed jooksid mitmele poole otsima kadunut. Teel nad kohtasid teisi lapsi, rääkisid neilegi. Need jooksid kah kassi otsima.

Tädikesed hakkasid lõunat sööma, panid lauale putru, korraga kuulevad: kop-kop-kop.

«Kes sääl on?»

«Meie tõime kassi.»

Tädikesed avasid ukse, nende ees on kaks poissi, käes must, räpane, kole kass.

«Olge hääd, siin ta on.»

«See ei ole ju meie kass.»

«Ei ole teie? Aga teie ometi kirjutasite, et teil on kadunud. Meie otsisime kümne sendi pärast.»

«Meie oma ei ole niisugune, meil on kollane kass, lindiga.»

«Noh, olgu siis päälegi. Jumalaga.»

Poisid läksid, tädikesed lukustasid ukse. Poisid peatusid ühe maja ees.

«Kuhu me selle kassi viime?»

«Viska ta ära.»

Nad viskasid kassi ära; see ronis hirmuga hoovi-värvale.

Tädikesed tahtsid juba istuda laua ääre, korraga jälle: kop-kop-kop.

«Kes sääl on?»

«Meie tõime kassi. Avage kiiresti, ta kriimustab valusasti.»

Nad avasid ukse ja nägid: kaks poissi seisavad, süles neil sama must kass.

«Olge hääd.»

«See ei ole ju meie oma, meil on kollane, lindiga.»

«Ükskõik, me püüdsime, nägime vaeva, andke nüüd kümme senti.»

«Minge ära, me ei vaja võõrast kassi.»

Tädid löid ukse kinni, poisid läksid ära.

Minuti aja pärast jällegi: kop-kop-kop.

«Kes on?»

«Kass. Meie leidsime.»

Tädikesed avasid; kolm teist poissi seisis, käes neil teine kass — valge, kohevil.

«Ikka püüdsime teise kinni. Võtke.»

«See ei ole ju meie. Minge ära.»

Poisid hakkasid vastu vaidlema, kuid nende eest suleti uks ning nad pidid ära minema tühjalt. Kass lippas värava alla.

Tädid ei jõudnud veel minna oma toolideni, kui jälle kostis: kop-kop-kop.

«Kes säääl on?»

«Mina.»

Nad avasid. Lävel seisis tüdruk valge kiisuga.

«Kas see on teie kass?»

«Ei, meie oma on kollane, lindiga.»

«Ei olegi teie. Aga kas te vaevatasu annate?»

«Ei anna. Mine ära.»

Nad löid ukse kinni, kuid ei jõudnud veel ära minna, juba koputas keegi saapaninaga. Nad tegid ukse lahti, ukse taga seisis hulk lapsi kassidega. Kaugelt oli näha neid veel tulemas, igauks kassiga. Ja kõik kassid on niisugnsed määrdunud, metsikud ning närused.

«Olge hääd, võtke.»

«Me ei taha neid. Need on võõrad.»

«Aga see?»

«Aga see?»

«Aga see?»

Igast küljest pakutakse kasse, halle, kirjusid ja triibulisi. Tädikeseid said lahti neist vaevaga, tõmbasid ukse kinni ja panid lukku.

Vahepääl ronisid lapsed kogu tänaval mööda õuesid, treppe ning pööninguid ja otsisid kasse. Kõikjalt kostis: kiis, kiis, kiis.

Kõik kassid viidi tädikeste maja juure, ja kui nad neid vastu ei võtnud, jäeti nad sinnasamasse. Naabruses asuvatele õuedele ilmus määratu hulk kasse; neid toodi siia kogu linnast.

Ja kogu päev koputati tädikeste uksele, ei antud minutitki rahu, koputati õhtul, koputati öösel. Kuuldus, kuidas võõrad kassid näugusid ning riidlesid õues, trepi all, pööningul ja katusel. Kogu öö kostis kõikjalt enneolematu näugumine ja sisesemine.

«Homme tuleb teatada, et kass on leitud, muidu ei saa rahu.»

Järgmisel hommikul pandi uksele sedel päälkirjaga: «Kass leitud.»

Vahepääli oli linnas hommikul tõusnud suur segadus. Kõikidel perenaistel olid kassid kadunud ja keegi ei teadnud, kuhu nad on saanud. Paljud perenaised ning teenijad käisid, otsisid ja hüüdsid oma kasse. Terves linnas kostis: kiis, kiis, kiis.

Üks perenaine märkas tädikeste uksele sedelit: «Kass leitud» ja koputas.

«Kes sääli on?» küsivad tädid.

«Kas te leidsite kassi?»

«Ei.»

«Kuidas ei ole? Te ise kirjutasite ometi. Andke ta siia, see on meie.»

Siia tuli veel teine perenaine, selle järele kolmas, siis veel ja veel. Kõik karjuvad:

«Te leidsite kassi, see on meie oma. Andke ta ruttu siia. Kuhu te peitsite ta?»

Tädid kinnitavad küll, et neil ei ole kassi, omagi kadunud, kuid perenaised osutavad uksele ja ütlevad:

«Te ise kirjutasite: «Kass leitud,» nüüd ärge ajage tagasi.»

Samal ajal nähti aial korraga kaht kassi, kes valmistusid riule, karvad neil püsti, ise sisisevad ja karjuvad metsiku häälega.

Perenaised jooksid neid püüdma. Kassid hüppasid õue, naised järgi. Aga näe, sääli veel kümmekond kassi, samuti on neid kuuride ja aitade katustel. Naised karjuma:

«Tulge, tulge siia, siin on kasse. Püüdke. Ärge laske ära joosta.»

Lapsed, peremehed, noormehed, kõik jooksid kasse püüdma. Lärm, kisa, ulgumine, näugumine — kõik läbisegi. Rahvas jooksis kokku, kiivrites tuletõrjujad tulid sõites, mõtlesid, et suur tulekahi lahti.

Perenaiste palvel seati üles tuletõrje redelid ja roniti katustele kasse püüdma.

Vaesed tädikessed ei teadnud, kuhu põgeneda. Terve maja värises lärmist, kolinast ja kisast; põõningul ning keldris ronisid võõrad inimesed ja otsisid kasse.

Kui kõik kassid püütud ja laiali aetud ja kõik jällegi vaikus, ilmus kusagilt kollane kass, lindiga — terve segaduse tekitaja. Tuli ise, istus vaikselt ja hakkas end pesema. Kus ta oli olnud, ei saadudki teada.

Natuke füüsikat.

Elektriseeritud kamm.

Kui te veel midagi ei tea elektriõpetusest, kui te ei ole isegi tuttav tema aabitsa esimeste tähtedega — siiski võite nüüsgusel puhul läbi teha rea elektrilisi katseid, mis on huvitavad ja igal juhtumil kasulikud teie edaspidisele tutvusele selle imeliku loodusjõuga.

Kõige soodsam koht ja aeg nende huvitavate katsete jaoks on hästikõetud tuba külmal talvel. Sellelaadilised katsed õnnestuvad hästi ainult kuivas õhus, ent soojendatud õhk talvel on palju kuivem kui suvel sama temperatuuri juures.

Nii-siis, läheme katsete juure. On muidugi juhtunud, et olete kummikammiga tõmmanud läbi kuivade (täiesti kuivade) juuste. Kui tegite seda kõetud toas ja täielikus vaikusel, te kuulsite kerget praksumist, mida tekitas kamm sugemisel. Teie kamm elektriseerus juuste vastu hõõrumisest.

Kummikamm ei elektriseeru ainult juuste vastu hõõrudes: kui teda hõõruda vastu kuiva villast riiet (flanelli), ta omandab samuti elektrilised omadused, isegi suuremal määral. Need omadused avalduvad väga mitmel viisil, eelkõige aga kergete kehade külgetõmbamises. Lähendage hõõrutud kamm paberikildudele, haganatele, leedripuust kuulikestele j. m., — kõik need väikesed esemed tõusevad üles ja hakkavad kammi külge. Tehke õhukesest paberist tillukesed laevad ja pange nad vette: elektriseeritud kammi abil võite juhtida oma paberist laevastiku liikumist, nagu „nõiakepigaga“. Võib korraldada katse veel mõjuvamalt: pange kuiva viinaklaasi muna ja seadke tema pääle tasakaalu kaunis pikk joonlaud. See joonlaud pöörduv õige kiiresti, kui lähendada tema ühele otsale elektriseeritud kamm. Võite panna teda sõnakuulelikult jälgima kammi, liikuma ühele või teisele poole, isegi ringi keerlema. Ka omaviisi nõidus: liigutada asja, ilma et neid puudutaks. Milliseid huvitavaid elektrikatseid võib teha harjaga hõõrutud ajalehe abil, sellest jutustasid mõni aasta tagasi „Vikerkaare“ nr. 6—10 („Vik.“ II köide)!

Toimetus: J. Käis, J. Parijõgi, O. Luts, H. Oengo-Johanson, M. Nurmik, H. Valma, Th Brandt. **Vastutav ja tegev toimetaja:** M. Nurmik. **Talitusjuht:** H. Valma. **Väljaandja:** „Tõekool“. **Toimetus ja talitus:** Tallinna, V. Roosikrantsi 3. **Tellimishind:** aastas 2 kr. 50 s., poolaastas 1 kr. 25 s., üksiknr. 25 s. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.